

ЎЗБЕКИСТОНДА ТУРИЗМ БОЗОРИНИНГ УСТУВОР ЙЎНАЛИШИ СИФАТИДА ТУРИЗМ ТУРЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Ахмедова Дилфуза Нуриддиновна

Осиё халқаро университети иқтисод йўналиши магистранти

Аннотация: Ушбу мақолада Ўзбекистонда туризм бозорининг устувор йўналиши сифатида туризм турларини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари ҳамда туризмни барқарор ривожланиш даражалари ҳақида маълумотлар ўрин олган.

Калит сўзлар: туризм, глобаллашув, иқтисодий соҳа, муҳит, механизм, халқаро меъёр, стратегия.

Жаҳондаги глобаллашув шароитида иқтисодий интеграция жараёнлари кучайиб, инсонлар ҳаёти тарзида мослашувчанлик, мамлакатлараро меҳнат миграцияси кенгайиши, туризм соҳасига талаб ортиши ва унинг барқарор ривожланишига асос бўлмоқда. БМТнинг Жаҳон туризм ташкилоти (UNWTO) маълумотиغا кўра, 2019 йилгача бўлган сўнгги ўн йил давомида туризм соҳаси барқарор ривожланишни намоён этган, хусусан мазкур йилда соҳани ривожланиши Яқин Шарқда 8 фоиз, Осиё ва Тинч океани минтақасида 5 фоиз, Европа ва Африка қитъаларида 4 фоиз ва Америка минтақасида 2 фоиз ўсиш кўрсаткичига эга бўлиб, туристик ташрифлар сони 1,462 млн.дан ортиқ кишини ташкил этди.

Бугунги кунда дунё мамлакатларидаги геосиёсий ҳолат, кутилмаганда юзага келган COVID-19 таҳдиди, иқтисодийнинг барча тармоқлари сингари туризм соҳасига ҳам салбий таъсир кўрсатмоқда, жумладан “2020 йилда туристлар сони 364,3 млн. кишини ташкил этиб, олдинги йилга нисбатан 74%га камайган” 1лигига гувоҳ бўлиш мумкин, бу айниқса туризм соҳасида глобал инқирозни юзага келтирди. Бу каби трансформация жараёнлари давлатларни янги мазмундаги ноанъанавий усул ва механизмлар билан иқтисодийнинг ривожланишини таъминлаш йўллари қидиришга мажбур этмоқда. Хорижий мамлакатлар туризм соҳасида олиб борилаётган тадқиқотлар таҳлилига кўра глобал инқирозни юмшатовчи бошқариш ва унинг таъсирини камайтириш; рағбат яратиш ва тикланиш жараёнини тезлаштириш; келажакка тайёрланишдан иборат инқирознинг олдини олишга хизмат қилувчи уч гуруҳ омиллар кенг тадқиқ этилмоқда. Бироқ мазкур уч

гуруҳ омиллар ўрганилишига қарамай, халқаро муносабатлар марказий объекти бўлмиш туризмнинг барқарор ривожлантириш механизми, замонавий дунёнинг янги муаммоларини ҳисобга олган ҳолда замонавий жамиятда туризмни ривожлантириш учун давлатларнинг масъулиятини кучайтириб, халқаро туризм ҳолатини ҳар томонлама таҳлил қилиш билан боғлиқ тадқиқотларга зарурат сезилмоқда.

Бугунги кунда бозор муносабатларининг жадал ривожланиши натижасида Ўзбекистонда туризм соҳасининг барқарор ривожланишини таъминлаш учун қулай шарт-шароит ва имкониятлар яратилаётганлиги, туризмнинг миллий иқтисодиётга янада интеграциялашуви мамлакат иқтисодиётида муҳим аҳамият касб этмоқда.

2019-2025 йилларда Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини ривожлантириш концепциясида ҳам “Туризм соҳасини ривожланиши учун қулай иқтисодий шароит ва омилларни яратиш бўйича олиб борилаётган ислохотлар самарадорлигини ошириш, туризм соҳасини жадал ривожлантириш бўйича устувор мақсад ва вазифаларни белгилаш, унинг иқтисодиётдаги ўрни ва улушини ошириш, хизматларни диверсификациялаш ва уларнинг сифатини ошириш ҳамда туризм инфратузилмасини такомиллаштиришга қаратилган” 2лиги алоҳида белгилаб берилган. Шу нуқтаи назардан, республикамизда туризм соҳасини барқарор ривожлантириш зарурлигига давлат даражасида эътибор қаратилмоқда.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 2 декабрдаги ПФ-4861-сонли “Ўзбекистон Республикасининг туризм соҳасини жадал ривожлантиришни таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги фармонига мувофиқ туризм соҳасини барқарор ривожлантириш чора тадбирлари ва вазифаларига алоҳида аҳамият берилмоқда.

Туризм тушунчаси ижтимоий-назарий жиҳатдан мураккаб ва кўп қиррали тушунчадир. Бугунги кунга қадар на илмий адабиётларда, на ҳуқуқий жиҳатдан, на маънавий-маърифий жиҳатдан туризм истилоҳининг барчага баробар бўлган ва барча томонларни, яъни туризм соҳаси, социолог, тарих, психолог, этнологларни бирдай қониқтира олувчи таъриф мавжуд эмас. Ҳар бир олим ўз ишида туризм истилоҳига ўз иши ва илмий тадқиқоти манфаатлари нуқтаи назаридан ўз таърифини бериб ўтади. Муаллифнинг фикрича, Ўзбекистон шароитида туризм кишиларнинг ўз хоҳишига биноан ўз яшаш маконини дам олиш мақсадида тарк этиши ва ўзга маконга кетишидан иборат бўлиб, кетишнинг мақсадлари турлича эканлиги асосланган.

Мамлакатимизда туризм соҳасини бошқариш механизмини такомиллаштириш соҳани стратегик ривожлантиришнинг муҳим йўналишларидан бири бўлиб, унинг халқаро меъёр ва стандартларга жавоб беришини таъминлаш, туризмни бошқаришнинг ташкилий-бошқарув муаммоларини ҳал этишда бозор тамойилларини ҳисобга олиш долзарб вазифа эканлиги аниқланган.

1-расм. Туризмни барқарор ривожлантириш механизми

Шунга кўра, Ўзбекистонда туризм соҳасини барқарор ривожлантириш стратегияси сифатида **“туризм бизнеси → ҳокимият → таълим тизими → тарғибот-ташвиқот → илм-фан”** яхлитлигига асосланган механизмларни такомиллаштириб, **“туризм бизнеси → илм-фан → таълим тизими → тарғибот-ташвиқот → ҳокимият”** янги анал қилиш механизмлари тарзида жорий этиш зарурлиги таклиф этилган.

Туризм соҳасида улкан салоҳиятга эга Ўзбекистон ўзининг қадимий обидалари, муқаддас зиёратгоҳлари, хушманзара табиати ва файзли гўшалари билан сайёҳларни ўзига ром этмоқда. Маълумотларга кўра юртимиз сайёҳлик кўлами ва тарихий жойлар кўплиги бўйича дунёдаги етакчи ўнта мамлакат қаторида туради.

Мамлакатимизда саккиз мингдан зиёд тарихий ва маданий ёдгорликлар мавжуд бўлиб, уларнинг айримлари ЮНЕСКОнинг бутунжаҳон маданий мероси рўйхатига киритилган. Юртимизда ҳукм сураётган тинчлик ва барқарорлик, халқимизнинг бағрикенглиги ва меҳмондўстлиги мамлакатимизга ташриф буюраётган сайёҳлар оқимини янада кўпайтиришга хизмат қилиш механизмлари таҳлил қилинган.

Ҳозирги кунда Ўзбекистонга ташриф буюраётган хориж фуқароларининг сони йилдан йилга юқори суратлар билан ошиб бораётганлигини кузатиш мумкин.

2016 йилдан бошлаб туризм соҳасининг ривожланиши янги босқичга ўтганлигини кузатиш мумкин, хусусан, бу даврда Ўзбекистон Республикаси Президентининг бир неча фармонлари орқали бир қатор мамлакат фуқаролари учун визасиз режим жорий этилди ва натижада хорижий туристлар оқими 2016 йилга нисбатан 2019 йилда 3 баробарга ошган. Шунингдек, визасиз режим амал қилаётган мамлакатлардан бошқа барча мамлакат фуқаролари учун туристик марказлар, яъни Тошкент, Самарқанд, Бухоро ва Хоразм вилоятлари ҳудудига кирган кундан эътиборан 30 кунлик муддатга визасиз режим жорий этиш келажакда туристлар оқимининг кескин кўпайишига имконият яратиши аниқланди.

Халқаро туризм соҳаси 2020 йилгача жаҳон иқтисодиётида энг тез суръатлар билан ривожланиб бораётган ва энг даромадли бизнес тури бўлиб, жаҳон ялпи ички маҳсулотининг (ЯИМ) 10,4 %, ҳар 1/10 иш ўрни, жаҳон экспортининг 7 %, хизматлар экспортининг 30 %и тўғри келган. Дунё бўйича 2019 йилда 1,462 млн.дан ортиқ туристлар халқаро саёҳатларга чиққан бўлиб, уларга кўрсатилган хизматлардан 1,480 млрд. АҚШ доллари миқдоридан даромад олинган. Кутилмаганда юзага келган COVID-19 пандемияси оқибатида "2020 йилда туристлар сони 364,3 млн. кишини (олдинги йилга нисбатан 74 %га камайган), кўрсатилган хизматлар 371,0 млрд. АҚШ долларини (ўтган йилга нисбатан 75 %га камайган) ташкил этган".

Бундан кўриниб турибдики, туризм бугунги кунда жаҳон иқтисодиётининг бошқа тармоқлари сингари чуқур инқирозни бошидан кечирмоқда. Бу туризм дунё бўйлаб энг кўп зарар кўрган соҳалардан бири сифатида баҳоланган.

Ўзбекистонда туризмдан олинган даромад ва туризм хизматлари экспорти таҳлил қилинганда, 2010 йилдан 2019 йилгача барқор ўсишга эришилганини кузатиш мумкин. Туризм хизматлари экспортининг 2010 йилги кўрсаткичи 121,4 млн. АҚШ доллари бўлган бўлса, бу кўрсаткич 2016 йилда 214,8 млн., 2017 йил 546,9 млн., 2018 йил 1,04 млрд., 2019 йилда 1,313 млрд. ва 2020 йил 261 млн. долларни ташкил этган. 2020 йилда бутун дунёда юз бераётган пандемия ҳисобига экспорт кўрсаткичлари ҳам камайганлиги қайд этилмоқда.

Умумий хулоса қилиб олинса, ҳозирги тез ўзгарувчан шароитда туризмни барқарор ривожлантиришга эришиш лозим. Бу борада туризмни

янада ривожлантиришда кенг имкониятлар мавжуд бўлиб, бу ҳолат халқаро алоқалар ривожланишига ҳам муносиб ҳисса қўшади. Халқимизни бошқа миллатлар билан янада яқинлаштиради ва ўзаро ҳамкорликни кучайтиради. Ўзаро ҳамкорликнинг кучайиши Ўзбекистонга жалб этилаётган хорижий инвестициялар ҳажми ошишини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “2030 йилгача бўлган даврда барқарор ривожланиш соҳасидаги миллий мақсад ва вазифаларни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 841-сон қарори. 20.10.2018.
2. Сайфутдинов Ш.С. Ўзбекистонда туризмнинг барқарор ривожланиш жараёнлари ва ҳолати // Сервис. Илмий-амалий журнал. Самарқанд. 2021. –№1. – 92-97-б. (08.00.00; №20)
3. Абдурахмонов К.Х. Менежмент туризма: Учебное пособие. - Т.: Филиал ФГБОУ ВПО “РЭУ им. Г.В. Плеханова” в г. Ташкенте, 2013
4. Сайфутдинов Ш.С. Ўзбекистонда меҳмон уйлари ташкил этишда халқаро тажриба // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар. Электрон журнал. Тошкент. 2019. – №3. – 324-333 б. (08.00.00; №11)
5. Сафаров Б.Ш. Миллий туризм хизматлар бозорини инновацион ривожлантиришнинг методологик асослари. - Т.: Фан ва технология, 2016. - 184 б.